

Koncepcia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku

**Strategické zámery rozvoja občianskej spoločnosti do roku 2020
a Akčný plán na roky 2012 – 2013.**

Obsah:

Úvod.....	3
Východiskové koncepty	3
Stručná charakteristika východiskového stavu občianskej spoločnosti.....	4
Stručná charakteristika súčasného stavu spolupráce štátu a MNO.....	7
Strategické zámery rozvoja občianskej spoločnosti	8
1. Účasť MNO na plnení úloh verejnej správy a zafinovanie oblastí spolupráce	8
1.1 Dôvody pre účasť mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu	8
1.2. Prevládajúce podoby účasti MNO na plnení úloh verejnej správy prípadne spolupráce	9
1.3. Výhody a nevýhody účasti MNO na plnení úloh verejnej správy	10
1.4. Dlhodobé ciele pre zabezpečenie účasti mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu	11
1.5. Prioritné opatrenia pre zabezpečenie účasti mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu	11
2. Podpora aktívnych občanov a otvorené vládnutie	16
2.1. Dôvody pre podporu aktívnych občanov a otvoreného vládnutia	16
2.2. Dlhodobé ciele pre podporu aktívnych občanov a otvorené vládnutie.....	17
2.3. Prioritné opatrenia v oblasti podpory aktívnych občanov a otvoreného vládnutia	17
3. Podpora verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti	19
3.1. Dôvody pre podporu verejnej diskusie.....	19
3.2. Prevládajúce podoby verejnej diskusie.....	20
3.3. Dlhodobé ciele pre podporu verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti.....	20
3.4. Prioritné témy v oblasti podpory verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti	21
4. Implementácia a kontrola realizácie opatrení koncepcie	22
Akčný plán 2012 – 2013	23
1. Účasť MNO na plnení úloh verejnej správy a zafinovanie oblastí spolupráce	23
2. Podpora aktívnych občanov a otvorené vládnutie	27
3. Podpora verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti	29
4. Kontrola plnenia Akčného plánu 2012-13	29

Úvod

Tento dokument obsahuje základné východiská o stave občianskej spoločnosti na Slovensku, predstavu o strategických oblastiach rozvoja občianskej spoločnosti, prioritné strategické opatrenia i úlohy na najbližšie obdobie. V dokumente najprv ponúkame základné argumenty pre podporu občianskej spoločnosti a spoluprácu štátu a mimovládnych neziskových organizácií (MNO)¹, potom sa zameriavame na strategické zámery rozvoja občianskej spoločnosti do roku 2020 v troch tematických oblastiach, v ktorých navrhujeme opatrenia, a to:

1. Účasť MNO na plnení úloh verejnej správy a zadefinovanie oblastí spolupráce,
2. Podpora aktívnych občanov a otvorené vládnutie,
3. Podpora verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti,

V záverečnej časti predstavujeme Akčný plán na roky 2012 až 2013.

Proces prípravy *Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku* (ďalej len „konceptia“) pozostával z viacerých častí. Medzi prvé kroky pri príprave koncepcie patrilo zorganizovanie konferencie: *„Vzťah štátu a občianskej spoločnosti – sme pripravení spolupracovať?“*, ktorá sa konala v septembri 2011 v Stupave, a ktorej cieľom bolo zozbieranie názorov predstaviteľov mimovládnych neziskových organizácií na potreby zmien vo vzťahu štátu a občianskej spoločnosti. Z tejto konferencie vznikla správa,² ktorá tvorí prvý podklad pre prípravu koncepcie. Ďalšou súčasťou prípravy koncepcie bolo vypracovanie dvoch štúdií konzorciom zloženom z Inštitútu pre verejné otázky, Centra pre filantropiu a PDCS, a to: *Štúdie súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*ⁱ a *Štúdie trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*ⁱⁱ. Tieto dve štúdie predstavujú analytické východiská koncepcie.

Ďalej bol návrh koncepcie konzultovaný so širokým spektrom relevantných aktérov a to cez osobné stretnutia, a bola poskytnutá aj možnosť písomného pripomienkovania návrhu zverejneného na webovej stránke www.tretisektor.gov.sk. Okrem toho boli k návrhu Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku v januári 2012 zorganizované stretnutia v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach, na ktorých mali účastníci možnosť pripomienkovať návrh koncepcie. Na záver bol dňa 2. februára 2012 návrh koncepcie prerokovaný na Výbore pre mimovládne neziskové organizácie. Výbor Koncepciu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku: Dlhodobá stratégia do roku 2020 a Akčný plán na roky

¹ Pod mimovládnymi neziskovými organizáciami (MNO) rozumieme organizácie, ktoré charakterizuje šesť charakteristík, podľa ktorých MNO sú: 1) formalizované (registrované), 2) organizačne sú oddelené od štátnych inštitúcií, 3) nie sú zamerané na zisk, 4) majú samostatnú riadiacu štruktúru; 5) v podstatnej miere sú dobrovoľnícke, a sú 6) nestranícke. (Lester M. Salamon a Helmut K. Anheier, 1994. *The Emerging Sector: The Non-Profit Sector in Comparative Perspective - An Overview*. Baltimore: Institute for Policy Studies, The Johns Hopkins University, strana xiii).

² http://tretisektor.gov.sk/data/files/1526_sprava-z-konferencie.pdf

2012 – 2013 schválil a odporučil vláde SR Konceptiu rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku prijať.

Východiskové koncepty

Podľa Dahrendorfa (2000)ⁱⁱⁱ predstavuje občianska spoločnosť „*tmeliacu silu*“ v spoločnosti, podľa ďalších autorov je priestorom pre spontánnu aktivitu občanov, ale aj pre organizované aktivity viac či menej profesionálnych mimovládnych neziskových organizácií, rovnako je vnímaná ako „*sprostredkovateľská sféra stojaca medzi sférou súkromia a štátom*“ (Diamond, 1994)^{iv}. Samotná existencia občianskych iniciatív a mimovládnych organizácií nie je viazaná na pozitívne hodnoty. V rámci občianskej spoločnosti na Slovensku, ale aj vo svete, existujú iniciatívy, ktoré presadzujú liberálne a demokratické hodnoty, ale aj také, ktoré sa snažia presadzovať riešenia a sami konajú v rozpore s ľudskými právami či princípom politickej rovnosti občanov. Avšak keď porovnáme efekty občianskej spoločnosti, tak tie pozitívne prevažujú nad negatívnymi.

Občianska spoločnosť je súčasne priestorom vytvárania premostujúceho sociálneho kapitálu (siete vzťahov a dôvery medzi občanmi), ktorý podľa empirických štúdií Roberta Putnama (1993)^v pomáha spolupráci, a tým stimuluje ako ekonomický rozvoj, tak politickú kultúru postavenú na spolupráci a solidarite. Súčasne je občianska spoločnosť priestorom pre dialóg medzi rôznymi názormi a pre formovanie verejnej mienky (Habermas). Na to, aby sa dialóg rôznych názorov vo verejnom priestore mohol premietiť do verejného rozhodovania, sú okrem volieb potrebné ďalšie mechanizmy, ktorými môžu občania aktívne vstupovať do rozhodovacích procesov o verejných otázkach, a to ako na miestnej, tak aj na regionálnej a národnej úrovni. Tlak občanov na postupné rozširovanie takýchto mechanizmov zapájania verejnosti do rozhodovania môžeme vo svete pozorovať od sedemdesiatych rokov 20. storočia a od deväťdesiatych rokov 20. storočia sa stáva výraznejším trendom otváranie sa vlád a prijímanie opatrení pre rozširovanie možností informovania občanov, ale aj ich aktívneho zapájania do správy vecí verejných.³ Jednou z iniciatív podporujúcich otvorenosť vládnutia a občiansku participáciu je aj medzinárodná iniciatíva Partnerstva pre otvorené vládnutie⁴, ktorej členom sa Slovensko stalo v septembri 2011.

Stručná charakteristika východiskového stavu občianskej spoločnosti

Táto koncepcia vychádza najmä z popisu stavu občianskej spoločnosti zachytenom v dvoch štúdiách, ktoré vypracovalo konzorcium zložené z Inštitútu pre verejné otázky (IVO), Centra pre filantropiu (CpF) a PDCS, a to *Štúdie súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*^{vi} a *Štúdie trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*^{vii}, ako aj z dvoch ďalších publikácií *Slovensko 2010: Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*^{viii} a *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita*^{ix}.

³ Príkladom prístupov vlád k rozširovaniu príležitostí na zapájanie občanov do tvorby verejných politik a verejných rozhodovaní je napr. publikácia OECD (2001), *Citizens as partners: Information, consultation and public participation in policy-making*.

⁴ Open Government Partnership, <http://www.opengovpartnership.org>

Celkový počet MNO v Slovenskej republike k 31. decembru 2010 bol 37 409. Z toho bolo 404 nadácií, 1408 verejnoprospešných organizácií a najväčšiu časť, až 33 914 predstavovali občianske združenia. Zvyšok tvorili neinvestičné fondy, organizácie s medzinárodným prvkom a združenia právnických osôb. Špecifickou a autonómnou súčasťou občianskej spoločnosti sú cirkvi a náboženské spoločnosti.⁵

Za priaznivé trendy a oblasti, v ktorých participácia a občiansky aktivizmus v posledných rokoch vzrástli, je možné považovať^x:

1. Zvýšenie participácie občanov v oblasti komunitného rozvoja. Viac sa aktivizujú profesijné a sektorové organizácie, ktoré výraznejšie vstupujú do legislatívnych procesov, ako aj bojujú za svoje práva a záujmy. Príslušníci rozličných profesií a združenia sa zároveň viac angažujú aj v prospech verejného záujmu. Zefektívnilo sa využívanie inštitútu verejnej pripomienky na presadzovanie zmien v legislatíve, vstupovania do územnoplánovacích procesov, hromadných mailov zameraných na aktivizáciu občanov a pod. V posledných piatich rokoch prišlo k sfunkčneniu pripomienkovania návrhov legislatívy a návrhov verejných politík verejnosťou prostredníctvom Portálu právnych predpisov. Hoci táto možnosť nie je zatiaľ hromadne využívaná, predstavuje výrazný pokrok v možnosti verejnosti vstupovať do verejného rozhodovania. Rozvinul sa „internetový aktivizmus“ a vďaka sociálnym médiám sa do verejných záležitostí vkladajú občania, ktorí sa do nich doteraz nezvykli zapájať.
2. Rozvíja sa formálne a neformálne dobrovoľníctvo, najintenzívnejšie v sociálnej a environmentálnej sfére, ale aj v oblasti kultúry. Narastá verejná podpora dobročinnosti, darcovstva a dobrovoľníctva. V súčasnosti vo formálnom dobrovoľníctve pôsobí viac ako štvrtina a v neformálnom dobrovoľníctve takmer polovica občanov^{xi}.
3. Napriek znevýhodňujúcim vonkajším podmienkam sa rozvíjajú aktivity MNO v sociálnej oblasti zamerané na starostlivosť o seniorov, chorých či dlhodobo chorých, na prevádzkovanie hospicov a krízových centier, ako aj na poskytovanie ďalších služieb, ktorými supľujú úlohu štátu a ktoré pre podnikateľov nie sú dosť atraktívne.

Za nepriaznivé trendy, ktoré sa v posledných rokoch prejavujú v oblasti participácie a občianskeho aktivizmu, môžeme považovať^{xii}:

1. Slabá finančná podpora zo strany štátu, ako aj od domácich „sociálnych filantropov“ pre občiansky aktivizmus a občiansku participáciu. Koncept spoločenskej zodpovednosti firiem sa zatiaľ ujal iba v obmedzenej miere, najmä v nadnárodných spoločnostiach; časť korporátneho sektora vníma podporu občianskych aktivít skôr ako svoje vzťahy s verejnosťou (PR). V dôsledku zlej finančnej situácie sú ohrozené najmä organizácie zamerané na obhajobu verejného záujmu (občiansku advokáciu) a stráženie demokracie (watchdogové organizácie) a analytické MNO.

⁵ Štúdie súčasného stavu a trendov občianskej spoločnosti na Slovensku, z ktorých do veľkej miery vychádza táto koncepcia sa tematike cirkví a náboženských spoločností nevenujú. Preto v navrhovaných opatreniach chýbajú špecifické úlohy týkajúce sa tejto skupiny inštitúcií. V najbližšom období je potrebné doplniť analýzu súčasného stavu občianskej spoločnosti o súčasný stav a trendy týkajúce sa cirkví a náboženských spoločností.

2. Spolupráca štátu a MNO bola zatiaľ prevažne poznačená formalizmom - predstavitelia verejnej správy síce v niektorých prípadoch prizývali MNO k spolupráci (do procesu prípravy stratégií, politik či legislatívy, do diskusie či do pripomienkovania), ale v konečnom dôsledku ich názory, návrhy a požiadavky často nerešpektujú. MNO v snahe o presadenie svojich požiadaviek v niektorých prípadoch argumentujú aj záväzkami vyplývajúcimi z medzinárodných dohôrov či zmlúv, ktoré sa Slovenská republika zaviazala plniť. Objavujú sa aj pozitívne skúsenosti, medzi ktoré jednoznačne patrí vytvorenie mechanizmu spolupráce medzi ministerstvom spravodlivosti a mimovládnyimi organizáciami pri procese prípravy právnych noriem. Vznikli tak priaznivé podmienky pre účasť zástupcov občianskej spoločnosti na procese väčšieho otvárania sa justičného systému verejnosti a pre presadzovanie prvkov transparentnosti v činnosti súdov a orgánov sudcovskej samosprávy.^{xiii}
3. Občianske iniciatívy a mimovládne organizácie sú vo vyjednávaní s predstaviteľmi štátnych inštitúcií fragmentované, neexistuje reprezentatívny koordinačný alebo strešný orgán, ktorý by vstupoval do verejnej diskusie a vzťahu so štátom. V niektorých tematických oblastiach sa sformovali platformy, ktoré sprostredkovávajú názor svojich členov vo vzťahu k štátu a do istej miery predstavujú reprezentatívne orgány pre relevantné rezorty.⁶
4. Nepriaznivý vývoj zaznamenala participácia Rómov na riešení problémov rómskej menšiny. Dnes takmer absentuje rómsky hlas pri koncepčnom ovplyvňovaní riešenia rómskej problematiky. Malé rómske združenia sú do značnej miery zdecimované. Riešenie rómskej problematiky, ale aj ďalších spoločenských problémov, komplikuje absencia strategického a integrovaného prístupu a spolupráca všetkých relevantných aktérov. Hoci ide o chronický problém, úsilie MNO v uplynulých rokoch presadiť zmenu nebolo efektívne.
5. Internetový aktivizmus nesmeruje iba k mobilizácii občanov na podporu „dobrej“ občianskej spoločnosti. Za určitých situácií sa obmedzuje iba na občasné expresívne verbálne prejavy. Navyše, ako účinný nástroj ho používajú aj extrémistické protidemokratické iniciatívy či skupiny.
6. V posledných rokoch boli odhalené a medializované viaceré kauzy zneužívania neziskových organizácií. MNO stoja pred výzvou, aby zvýšili svoju dôveryhodnosť. Niektoré občianske združenia a iniciatívy boli zneužitú na presadzovanie korporátnych, ale aj politických/straníckych záujmov.
7. Pretrvávajúca ekonomická kríza prispieva k finančnej tiesni niektorých MNO, ktorá sa môže prejaviť znižovaním ich nezávislosti a odklonom od pôvodného poslania organizácie. Tomuto riziku sú vystavené najmä tie organizácie, ktoré sa venujú

⁶ Príkladmi platforiem sú: Asociácia komunitných nadácií Slovenska, Asociácia organizácií zdravotne postihnutých občanov v SR, Asociácia poskytovateľov sociálnych služieb, Asociácia telovýchovných jednôt a klubov SR, Ekofórum, Fórum donorov, Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR, Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, Platforma mimovládnych rozvojových organizácií, Rada mládeže Slovenska, Sociofórum, Únia materských centier, Vidiecky parlament, Združenie horských a ostatných záchranných systémov SR, Ženská loby Slovenska.

netradičným či nepopulárnym témam. Týmto spôsobom stratili environmentálne MNO kapacitu venovať sa niektorým závažným problémom.

8. Udržateľnosť niektorých MNO môže byť ohrozená hlbokou globálnou ekonomickou krízou, ktorá ovplyvní individuálne a firemné darcovstvo, ako aj podporu MNO zo zdrojov EÚ i zo zdrojov štátu. Na druhej strane, občianske iniciatívy a organizácie by mohli prispieť k adaptácii ľudí na zmenené životné podmienky spôsobené krízou, čo by mohlo byť novým zdrojom aktivizmu.
9. Dlhodobo sa nedarí identifikovať efektívne programy a prístupy v problémoch, ktoré majú nadrezortný charakter ako napr. riešenie chudoby a exklúzie, hľadanie možností medzikultúrneho dialógu a integrácie migrantov do spoločnosti, riešenie násillia páchaného na ženách a deťoch.

Stručná charakteristika súčasného stavu spolupráce štátu a MNO^{xiv}.

Štát a MNO sú svojbytné entity, ktoré sa prioritne sústreďujú na budovanie svojej vlastnej identity, z čoho vyplýva niekedy obmedzený záujem o spoznávanie toho druhého. Štát a MNO nemajú totožné ciele, spoločné ciele môžu mať vo vybraných oblastiach a s rozvojom svojich funkcií sa dostávajú do pozície, v ktorej potrebujú spolupracovať. Skutočná spolupráca si vyžaduje vzájomnú dôveru a pozitívnu aktivitu na oboch stranách. Spolupracujúce iniciatívy medzi štátom, resp. verejnou správou a MNO, sú na Slovensku v rannom štádiu. Existujúce skúsenosti na oboch stranách vedú zainteresovaných aktérov skôr k opatrnosti, prevažujúca prax neumožnila vznik dôvery, ktorá je základom spolupracujúceho vzťahu.

Vláda, ktorá nastúpila v júli 2010, prejavila pripravenosť väčšmi brať do úvahy hlas občanov a na deklaratívnej i symbolickej úrovni boli jej prvé kroky (reprezentované hlavne premiérkou) sľubné. Programové vyhlásenie vlády, vytvorenie funkcie Splnomocnenca vlády pre rozvoj občianskej spoločnosti, ako aj vytvorenie Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť sú vnímané ako potenciálne užitočné kroky.

Podľa expertov spolupráca štátu, resp. verejnej správy s MNO väčšinou nemá podobu ustálených regulatívnych pravidiel a jej podoba často závisí od konkrétnych osôb a zloženia rozhodovacích orgánov, pričom uplatňovanie princípu partnerstva s MNO a princípu občianskej participácie nie je v prostredí verejnej správy osvojené a zvnútornené. Aj v prípade presadenia lepších návykov neexistujú záruky, že sa dobré praktiky spolupráce a partnerstva pri prípadnej výmene vlády či zmene politickej klímy udržia.

Príkladom oblasti, v ktorej je výhodná užšia spolupráca a partnerstvo medzi verejnou správou a MNO, je oblasť poskytovania sociálnych služieb. Pri súčasných podmienkach štát šetrí kapitálové prostriedky na výstavbu a vybavenie potrebných sociálnych zariadení, nefinancuje prípravu a vzdelávanie zamestnancov a vo väčšine prípadov nefinancuje ani rozbehovú fázu poskytovania služieb. Nefinancuje tiež opravy budov a zariadení, ani rozširovanie služieb s výnimkou fondov EÚ (Regionálny operačný program).

V koncepcii navrhujeme štyri rôzne prístupy verejnej správy ku MNO, a to 1) posilňovanie legislatívy a mechanizmov potrebných pre fungovanie slobodnej a nezávislej občianskej spoločnosti a pre účasť občanov na verejnom rozhodovaní, 2) vytváranie mechanizmov na

podporu aktivít občanov a MNO, ktoré posilňujú sociálny kapitál a verejnú diskusiu, 3) pomenovanie oblastí, v ktorých verejná správa počíta s aktívnou úlohou MNO pri zabezpečovaní verejných služieb a nastavenie podmienok na rovnoprávne postavenie MNO pri poskytovaní týchto služieb a činností a 4) v témach, v ktorých verejná správa a MNO zdieľajú ciele, vytváranie mechanizmov spolupráce.

Strategické zámery rozvoja občianskej spoločnosti

1. Účasť MNO na plnení úloh verejnej správy a zadefinovanie oblastí spolupráce

1.1. Dôvody pre účasť mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu

Mimovládne neziskové organizácie vo väčšej alebo menšej miere pôsobia vo všetkých oblastiach spoločenského života. Predstavujú nielen bohatý rezervoár kvalifikovaných a kreatívnych ľudí poskytujúcich verejné služby pre obyvateľov Slovenska a vykonávajúcich všeobecne prospešné aktivity, ale aj intelektuálny potenciál pre tvorbu sociálnych inovácií a verejných politík. Vo viacerých oblastiach, v ktorých štát a samospráva formulujú verejné politiky a najmä vo vzťahu k zabezpečovaniu verejných služieb, je pre verejnú správu výhodné spolupracovať s mimovládnyimi neziskovými organizáciami.

Dôvody pre zapojenie mimovládnych neziskových organizácií do plnenia úloh štátu a samosprávy a pre prípadnú spoluprácu môžeme rozdeliť do dvoch základných okruhov.

Prvý okruh predstavujú hodnotové dôvody, pri ktorých je dôležité, či politické elity, vláda a predstavitelia verejnej administratívy zdieľajú presvedčenie⁷, že demokratický štát pre svoje fungovanie potrebuje občiansku spoločnosť, a teda aj neziskové organizácie, a že do spravovania vecí verejných je potrebné zapájať zainteresovaných aktérov (stakeholdrov) i občanov. V takom prípade je v záujme štátu vytvárať priaznivé podmienky pre rozvoj MNO, vytvárať mechanizmy, ktoré verejnej správe umožnia využívať potenciál MNO, ako aj zapájať odbornú verejnosť a MNO do tvorby verejných politík. Z takéhoto hodnotového rámca vychádzajú aj viaceré, pre Slovensko relevantné medzinárodné dokumenty a iniciatívy, a to ako v rámci Európskej únie, OBSE, tak aj v globálnom rámci (napríklad Aarhuský dohovor, už spomínaná iniciatíva Partnerstvo pre otvorené vládnutie, odporúčania OBSE vo vzťahu k správe vecí verejných, atď.).

Druhý okruh predstavujú praktické a ekonomické dôvody, v rámci ktorých je dôležité ako predstavitelia štátnych inštitúcií a verejnej správy pomenujú oblasti, v ktorých s aktivitou MNO počítajú (oblasti, v ktorých MNO poskytujú služby a realizujú aktivity, ktoré štátom zriadené subjekty nerealizujú dostatočne alebo vôbec, alebo MNO realizujú lacnejšie či kvalitnejšie). V týchto oblastiach je potrebné, aby predstavitelia verejnej správy zadefinovali

⁷ Na chýbajúci konsenzus na úrovni elít vo vzťahu k úlohe MNO v právnom a inštitucionálnom priestore upozorňuje Strečanský, B. v „*My a oni alebo spolu?*“ *Vplyv mimovládnych neziskových organizácií na rozhodovacie procesy vo Visegrádskych krajinách – Slovensko*. Bratislava, Centrum pre filantropiu 2008.

charakteristiky služieb a kritériá, podľa ktorých budú posudzovať kvalitu a efektivitu služieb, o ktoré majú záujem.

V oboch prípadoch je kľúčové, aby predstavitelia verejnej správy a MNO zdieľali informácie. Verejná správa musí poskytnúť informácie o objednávke štátu alebo samosprávy, ktorú formuluje na základe priorít vo verejných politikách a MNO o všeobecne prospešných aktivitách a službách, ktoré MNO môžu ponúknuť (a sú schopné zabezpečiť), ale aj o potrebách cieľových skupín.

1.2. Prevládajúce podoby účasti MNO na plnení úloh verejnej správy prípadne spolupráce

V súčasnosti má väčšina vzťahov medzi štátom a MNO podobu väzby medzi donorm a prijímateľom alebo objednávateľom a poskytovateľom určitých služieb. Nemá teda charakter rovnoprávneho postavenia, kedy o úspešnosti rozhoduje hodnotenie užívateľa alebo prijímateľa služieb – občana, ani charakter spolupráce, v rámci ktorej dvaja partneri spolupracujú na realizácii spoločného záujmu. Ide o asymetrický vzťah, v ktorom si na plnenie úloh zadávateľ – štát alebo samospráva, hľadá realizátora – MNO. Zadávatel' (donor, objednávateľ) definuje rozsah úloh, činností a poskytuje realizátorovi (prijímateľovi, dodávateľovi) zdroje, kontroluje ich použitie a hodnotí výsledky.

V prípade vzťahu objednávateľ a dodávateľ má objednávateľ – štát alebo samospráva veľmi presnú predstavu o službe, ktorú potrebuje zabezpečiť a MNO pri snahe získať objednávku štátu vstupujú často do súťaže aj s podnikateľskými subjektmi. Na rozdiel od toho štát ako donor (hoci rovnako poskytuje financie na zabezpečenie istých aktivít) vstupuje omnoho menej do definovania rámca aktivít, ktoré budú MNO realizovať a otvára príležitosť pre súťaž rôznych prístupov v rámci zadaných priorít. Experti sa v zásade zhodujú v tom, že MNO môžu v oblasti tvorby inovácií a verejných politik dosahovať vyššiu efektivitu ako štát alebo samospráva, resp. ponúkať lacnejšie riešenia. V doterajšej praxi sa tento typ vzťahu napriek deklarovaným zámerom⁸ výrazne nepresadil. Výhody partnerstva spočívajú najmä v zdieľaní zdrojov (nielen finančných, ale aj organizačných, know-how, personálnych), pri realizovaní cieľov, na ktorých sa verejná správa a MNO zhodnú, pričom partnerstvo je výhodné najmä pri realizácii pilotných programov, resp. inováčných opatrení, ktoré je potrebné priebežne upravovať a prispôbovať, teda v situáciách, ktoré nie sú vhodné na štandardné situácie poskytovania služieb obyvateľom, ani nepresahujú obvyklý rámec projektu.

Iným typom vzťahu je rovnoprávne postavenie organizácií verejnej správy a mimovládnych neziskových organizácií pri výkone verejných služieb pre obyvateľov v situácii, kedy sú pravidlá a podmienky pre oboch (prípadne aj pre organizácie založené za účelom podnikania) ustanovené zákonom. Existuje aj možnosť kvalitatívne odlišného typu vzťahu pri

⁸ Princíp partnerskej spolupráce je často deklarovaný najmä v programových dokumentoch súvisiacich s programovaním, implementáciou a monitorovaním štrukturálnych fondov, ale aj Nórskeho finančného mechanizmu a Finančného mechanizmu EHP. Konkrétne mechanizmy uplatnenia partnerského princípu pri riešení spoločenského problému boli doteraz realizované najmä na miestnej, prípadne regionálnej úrovni (napr. vytváranie regionálnych a lokálnych partnerstiev sociálnej inklúzie Fondom sociálneho rozvoja alebo tvorba miestnych akčných skupín v mikroregiónoch v rámci programu Leader+).

riešení problémov spoločnosti, v ktorých neexistuje overený prístup, a tým je koordinovaná spolupráca, t.j. partnerstvo. Partnerstvo môže mať aj podobu spoločného pôsobenia na riešení problému, pričom obe strany sa podieľajú na tom istom ciele a navzájom sa rešpektujú. Partnerský vzťah teda predstavuje ďalšiu úroveň vzťahu odlišnú od poskytovania služieb alebo vzťahu donora a prijímateľa grantu.

1.3. Výhody a nevýhody účasti MNO na plnení úloh verejnej správy^{xv}

Hlavnými ekonomickými argumentmi v prospech poskytovania služieb MNO sú:

- Pomer cena – kvalita poskytovanej služby alebo činnosti, pričom u MNO sa predpokladá nižšia cena pri rovnakej, resp. vyššej kvalite. V niektorých prípadoch aj nižšia cena pri nižšej kvalite, avšak pri zachovaní dostupnosti služby.
- Jednoduchosť riešenia – zabezpečovanie služieb od MNO odbúrava štátnu byrokráciu, a teda ďalšie náklady.
- Ekonomická efektívnosť – jednotkové náklady na dodanie služby alebo činností sú v MNO nižšie ako v prostredí štátu, a to z dôvodu doplnkových súkromných zdrojov, dobrovoľníckej práce a vyššej úrovne kontroly zo strany donorov.
- Motivovaný a kompetentný manažment.
- Pestrosť prístupov, z ktorej vyplýva väčšia citlivosť voči potrebám klientov.

Za ekonomické argumenty v prospech účasti MNO na verejnoprospešných aktivitách štátu môžeme považovať:

- Zvyšovanie konkurencieschopnosti v oblasti tvorby ideí a verejných politik.
- Kontrolu efektivity vynakladania verejných prostriedkov a výkonu verejnej správy (rola organizácií zameraných na stráženie demokracie t.j. watchdogových organizácií).
- Testovanie inovácií a pilotné overovanie riešení pred ich masívnejším rozšírením.

Medzi problémy ekonomického charakteru sprevádzajúce spoluprácu medzi MNO a štátom patria:

- Možnosť duplicity poskytovania služieb.
- Nejasné a nevhodné zadefinovanie potrieb zo strany štátu umožňuje podporu „projektov pre projekty“ a môže viesť k neefektívnemu vynakladaniu verejných prostriedkov.
- Nejasnosti v stanovení pravidiel poskytovania služieb komerčnými poskytovateľmi a neziskovými poskytovateľmi.
- Prepojenie komerčných cieľov pri využívaní mechanizmu 2% podielu z dane z právnických osôb.

Partnerstvo môže mať aj inštitucionalizované podoby, ktoré na Slovensku nie sú zatiaľ vyskúšané (napr. založenie špecifického typu nezávislej grantovej organizácie), alebo sú používané vo veľmi malom rozsahu (napr. blokované granty zatiaľ využívané len Nórske finančné mechanizmom, Finančným mechanizmom EHP a Švajčiarskym finančným

mechanizmom). Takéto nové nástroje bude potrebné otestovať a na základe vyhodnotenia uplatňovať v oblastiach, v ktorých sa preukážu ako vhodné a efektívne.

V čase ekonomickej krízy bude ešte dôležitejšie zamerať sa na spoluprácu verejnej správy s MNO, pretože umožňuje viacdrojové financovanie verejných služieb a verejnoprospešných činností, ktoré samotná verejná správa nedokáže zabezpečiť.

1.4. Dlhodobé ciele pre zabezpečenie účasti mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu

V oblastiach a témach, v ktorých štát a samosprávy realizujú svoje politiky a súčasne v nich svojimi aktivitami pôsobia MNO, a v ktorých sa ich aktivity prekrývajú, sú dlhodobými cieľmi:

- vytvoriť vzájomné porozumenie medzi predstaviteľmi verejnej správy a MNO o úlohe MNO pri zabezpečovaní verejných služieb a verejnoprospešných činností, nastaviť podmienky na rovnoprávne postavenie MNO pri poskytovaní týchto služieb a činností,
- zadefinovať oblasti a témy, v ktorých verejná správa pri realizácii verejných politík počíta s aktívnou úlohou MNO a vytvoriť podmienky, aby MNO túto úlohu mohli plniť,
- pri riešení závažných problémov spoločnosti využívať potenciál MNO a občianskych aktivistov pri návrhu, tvorbe, implementácii a hodnotení dopadov verejných politík,
- v témach, v ktorých verejná správa a MNO zdieľajú ciele, vytvárať mechanizmy spolupráce, ktorých súčasťou je financovanie programov realizovaných v spolupráci, prípadne takéto nové mechanizmy zakotviť do legislatívy,
- zabezpečiť spravodlivé, transparentné a efektívne fungovanie dotačných programov, ako aj programov z prostriedkov štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu, Finančného mechanizmu EHP a Švajčiarskeho finančného mechanizmu. Pri programovaní, monitoringu a hodnotení týchto programov dôsledne uplatňovať princíp partnerstva medzi verejnou správou a ďalšími zainteresovanými aktérmi, vrátane MNO,
- v súlade s platnou legislatívou sprístupňovať verejnosti informácie, ktoré má k dispozícii verejná správa,
- posilniť MNO, ktoré sprostredkovávajú dialóg medzi verejnou správou a MNO, ako aj organizácie, ktoré zastupujú záujmy slovenských MNO v európskych sieťach.

1.5. Prioritné opatrenia pre zabezpečenie účasti mimovládnych neziskových organizácií na plnení úloh verejnej správy a pre spoluprácu

Národná úroveň:

1. Jednotliví ministri pripravia a predstavia stanovisko, resp. deklaráciu vo vzťahu k tematickým/obsahovým oblastiam a formám účasti MNO na plnení úloh rezortu. Stanovisko bude obsahovať najmä témy a formy zapojenia MNO do:
 - prípravy zákonov a podzákonných noriem,
 - prípravy strategických a koncepčných dokumentov,
 - hodnotenia výsledkov rezortu a plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohôd a národných programov,

- určenia priorít a mechanizmov (vrátane hodnotenia) dotačnej politiky rezortu na dané obdobie a okruhu ich prijímateľov, osobitne vo vzťahu k MNO,
- programovania, plánovania, implementácie a monitorovania rozvojových fondov, ktoré spravuje príslušný rezort,
- spôsobov a foriem komunikácie, ktoré bude rezort využívať pri informovaní MNO, ako aj pripravenosť ministerstva k dialógu, ako s platformami MNO, tak aj s iniciatívami, ktoré sa sformujú k aktuálnym témam,
- výskumu, analýz a pilotných projektov v danom rezorte.

Uvedená deklarácia bude vnímaná ako prvý krok, ktorý umožní dlhodobejšie nastavenie vzájomných vzťahov. Cieľom tohto opatrenia by v budúcnosti mohla byť dlhodobá stratégia zapojenia MNO do spolupráce s daným rezortom, ktorá sa stane stabilnou súčasťou deklarácie. Ďalšou časťou deklarácie môže byť pomenovanie nových, inovatívnych možností spolupráce, ktoré umožnia rozšírenie a skvalitnenie vzájomných vzťahov.

2. Vláda po konzultáciách s kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti⁹ na základe deklarácií jednotlivých ministerstiev schváli *Memorandum o porozumení*. V memorande pomenuje východiskové hodnoty a postoje vo vzťahu k občianskej participácii, princípy vzťahu s organizovanými iniciatívami i rôznymi typmi mimovládnych neziskových organizácií a prípadne pomenuje oblasti spolupráce s MNO. Súčasťou Memoranda bude aj zámer vytvorenia stálej platformy pre dialóg medzi štátom a občianskou spoločnosťou, ktorá by okrem dialógu s MNO vytvárala príležitosti pre verejnú diskusiu o závažných otázkach spoločnosti, podporu aktívnych občanov a posilňovanie občianskeho kapitálu.
3. V prípade obojstranného záujmu, zo strany rezortu a MNO pôsobiacich v danej oblasti, títo v spoločnom dialógu vytvoria a podpíšu *Memorandum o porozumení*. Rezort a MNO v ňom pomenujú oblasti spolupráce v témach a problémoch, ktoré sú v kompetencii rezortu, východiskové hodnoty a princípy vzájomného vzťahu, ako aj záväzky oboch strán pri napĺňaní spoločných cieľov. V memorande bude jasne pomenovaný status alebo mandát mimovládnych neziskových organizácií, ktoré ho podpísali a vstúpili do spolupráce s rezortom ako aj pravidlá a postupy, akými sa ďalšie organizácie môžu aj dodatočne pripojiť k memorandu.

⁹ Pod kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti rozumieme jednotlivcov a organizácie, ktorí dlhodobo pôsobia v občianskej spoločnosti, a to buď prácou v MNO, alebo ako občianski aktivisti, väčšinu sú spojení s konkrétnou témou, v ktorej verejne vystupujú a ovplyvňujú širšie skupiny v občianskej spoločnosti. Medzi kľúčových aktérov patria aj strešné, sieťové, reprezentatívne a koordinačné organizácie a platformy. Výber kľúčových aktérov sa líši podľa diskutovanej témy, výber konkrétnych predstaviteľov musí zabezpečovať zastúpenie rôznorodých názorových prúdov v diskutovanej téme. Identifikovanie kľúčových aktérov odporúčame konzultovať s Radou pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Výborom pre mimovládne neziskové organizácie.

4. V rezortoch, ktoré majú dotačný/é program/y, v ktorých sú oprávnenými žiadateľmi MNO, rezort v dialógu s MNO¹⁰ vyhodnotí transparentnosť, efektivitu a dopady jeho doterajšieho fungovania, navrhne a realizuje úpravy, prípadne zmeny. Súčasne, v prípade, že neexistuje, vytvorí mechanizmus pravidelného hodnotenia (evaluácie) efektivity, transparentnosti a dopadov dotačného programu.
5. MPSVR SR, MŽP SR, MZV SR, MŠVVaŠ SR, MK SR, MDVRRD SR, MS SR, MF SR, MV SR, , MZ SR, podpredseda vlády pre ľudskú práva a národnostné menšiny v dialógu s predstaviteľmi MNO¹¹ identifikujú a vyberú aspoň jednu verejnú politiku,¹² v ktorej rezort a MNO realizujú svoje aktivity a majú záujem pomenovať spoločné ciele a priority. Vo vybraných verejných politikách zrealizujú proces spoločnej tvorby verejnej politiky so zapojením predstaviteľov rezortu, predstaviteľov MNO, expertov a ďalších zainteresovaných aktérov. Súčasťou plánu bude aj návrh implementácie vytvorenej verejnej politiky, na ktorej sa budú podieľať rezort, MNO a zainteresovaní aktéri.
6. V rámci realizácie procesov dialógu o verejných politikách budú odskúšané rôzne formy zapájania zainteresovaných aktérov a verejnosti do tvorby a implementácie politiky. Po prvých realizovaných procesoch budú tieto vyhodnotené a na základe skúsenosti budú zovšeobecnené odporúčané postupy, ktoré zdefinujú štandardy zapájania verejnosti do tvorby vybraných politik ako súčasť administratívnych postupov.
7. Pripraviť analýzu kompetencií územnej samosprávy vrátane ich finančného zabezpečenia s odporúčaním pravidiel pre poskytovanie verejných služieb (ako napr. rovnosť všetkých typov organizácií v prípade totožného napĺňania cieľov a štandardov, viaczdrojové financovanie atď.).
8. Pripraviť zákon o verejnoprospešných činnostiach, ktorý zdefiniuje aktivity a činnosti, ktoré štát považuje za verejnoprospešné a ustanoví podmienky pre ich financovanie z verejných zdrojov.
9. Pokračovať v mapovaní mechanizmov spolupráce medzi verejnou správou a MNO a ich foriemi financovania. Systematicky vyhodnocovať jednotlivé mechanizmy spolupráce, vrátane spôsobu ich financovania (sociálne a ekonomické efekty, výhody a nevýhody v porovnaní s plánovanými cieľmi, ako aj neočakávané dopady). Za kľúčové považujeme vyhodnocovanie efektov zákonov o verejných službách a verejnoprospešných činnostiach, pretože majú kľúčový dopad na kvalitu a stabilitu služieb poskytovaných

¹⁰ V prípade záujmu ďalších skupín oprávnených žiadateľov odporúčame včleniť aj zástupcov týchto skupín do procesu hodnotenia dotačného programu.

¹¹ Dialóg je možné začať v rezortoch, v ktorých je vytvorená, s platformou MNO, resp. strešnou/strešnými organizáciami. Celý proces dialógu musí byť otvorený pre zapojenie sa aj ďalších zástupcov MNO, ktoré pôsobia v danej téme/oblasti.

¹² Pod pojmom verejná politika rozumieme napr. legislatívny zámer, zámer reformy, koncepciu, stratégiu a program, t. j. koncepčno-strategický materiál, ktorý má dlhodobý dopad na zainteresovaných aktérov (v tomto prípade najmä MNO) a občanov.

MNO.¹³ Využívať výsledky hodnotenia pri navrhovaní implementačných mechanizmov pre verejné politiky.

10. V procese programovania, monitorovania a hodnotenia štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu, Finančného mechanizmu EHP a Švajčiarskeho finančného mechanizmu, Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka, Európskeho fondu námorného a rybného hospodárstva reálne uplatňovať princíp partnerstva, t.j. poskytovať všetky relevantné informácie o procese a obsahu programovania, monitorovania a hodnotenia verejnosti a pri strategických rozhodnutiach poskytovať aspoň 10=dňový časový rámec na pripomienkovanie MNO a verejnosťou. Vo všetkých orgánoch vytváraných na základe princípu partnerstva (napr. poradných radách, výboroch a pracovných skupinách) zabezpečiť dostatočné zastúpenie zástupcov MNO. Zástupcovia MNO budú nominovaní Radou vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Výborom pre mimovládne neziskové organizácie (podľa tematickej príslušnosti) transparentným a jednoznačným mechanizmom so zohľadnením kritéria kompetentnosti zástupcov MNO vo vzťahu k tematickému zameraniu poradného orgánu.
11. V procese programovania štrukturálnych fondov (už na roky 2014 – 2020) začleniť medzi oprávnených žiadateľov v relevantných programoch aj MNO (najmä programy financované z ESF), prípadne vytvoriť samostatný program pre MNO a navrhnuť a zrealizovať program podpory sieťových MNO, ktorých poslaním je zastupovanie slovenských MNO v európskych sieťach a ovplyvňovanie európskych politík a rozhodovania. Prijatť opatrenia na zníženie administratívnej náročnosti prípravy a riadenia projektov (napr. požiadavky na podporné doklady pri predkladaní projektov, poskytovanie a reálne uplatňovanie zálohových platieb pre MNO na realizáciu projektov) tak, aby programy svojím nastavením reálne nevyklúčovali MNO, prípadne neohrozovali fungovanie MNO a súčasne zabezpečovali transparentné a efektívne fungovanie podporených projektov.
12. Zaviesť mechanizmy zamedzujúce duplicitu financovania z verejných prostriedkov prostredníctvom štrukturálnych fondov, Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a Švajčiarskeho finančného mechanizmu, Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka, Európskeho fondu námorného a rybného hospodárstva a rezortných dotačných schém. Vytvoriť medzirezortnú komisiu, ktorej úlohou bude vylúčiť duplicitu financovania z verejných prostriedkov a vypracovať opatrenia pre odstránenie nedostatkov. Ďalšou úlohou komisie bude koordinácia a výmena informácií medzi všetkými programami poskytujúcimi dotácie.
13. Vytvoriť nástroj na podporu programov MNO, ktoré hľadajú riešenia na problémy, ktoré majú medzirezortný či nadrezortný charakter, v ktorých štát nedisponuje prístupom, ktorým je schopný daný problém riešiť, napr. v oblasti riešenia chudoby a exklúzie, medzikultúrneho dialógu a integrácie migrantov do spoločnosti, násillia páchaného na ženách a deťoch, vzdelávacích inovácií, prípadne testovanie riešení, ktoré fungujú v

¹³ To sa týka projektového financovania (z dotácií alebo štrukturálnych fondov), financovania prostredníctvom príspevkov na poskytovanie sociálnych služieb z rozpočtu VÚC a špecifické vyhodnotenie a úpravy vyžaduje aj možnosť účasti MNO vo verejnom obstarávaní.

zahraničí, ale na Slovensku sú neznáme. Program by sa mal zamerať najmä na témy a oblasti, ktoré nie sú zaujímavé pre podnikateľskú sféru, a ktoré v čase ekonomickej krízy riešia otázky chudoby a zamestnanosti. V prípade pilotných programov je potrebné zabezpečiť mechanizmus internej a externej evaluácie a v prípade potvrdených pozitívnych dopadov zabezpečiť pokračovanie financovania odskúšaných prístupov a aktivít.

14. Navrhnuť a zrealizovať program podpory partnerov štátu, t. j. platforiem, strešných či koordinačných organizácií MNO, alebo ad hoc koalícií, ktoré v dialógu so štátom môžu zastupovať názory širšej skupiny MNO, a to na základe tematického zamerania alebo geografického pôsobenia. Súčasťou programu bude inštitucionálna podpora takýchto organizácií (podpora organizácie ako takej, nie len konkrétneho projektu), podpora sieťovania organizácií, ako aj vzniku platforiem a strešných organizácií v témach a oblastiach, v ktorých zatiaľ neexistujú, ale aj ad hoc zoskupení, ktoré krátkodobo spolupracujú na presadení zmien v špecifickej tematickej oblasti.
15. Navrhnuť vzdelávací program pre verejnú správu (pracovníkov štátnej správy aj samosprávy) v témach súvisiacich s účasťou verejnosti, zainteresovaných aktérov a MNO na rozhodovaní, s vedením stretnutí so zainteresovanými a verejnosťou, s nástrojmi zvyšovania transparentnosti verejnej správy a s úlohou mimovládnych neziskových organizácií zameraných na obhajobu verejného záujmu (občiansku advokáciu) a stráženie demokracie (watchdogové organizácie) pri správe vecí verejných a zaviesť ho ako súčasť vzdelávania vo verejnej správe. V niektorých témach navrhnuť spoločné vzdelávanie pracovníkov verejnej správy a pracovníkov MNO.

Regionálna úroveň:

16. Pripraviť novelizáciu zákona o podpore regionálneho rozvoja (zákon č. 539/2008 Z. z.) , najmä v oblasti procesu tvorby dokumentov (napr. Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja, PHSR), a to doplnením podrobnejších pravidiel zapájania zainteresovaných aktérov a verejnosti do ich tvorby a aktualizácie. Presnejšie zadefinovať, čo sa rozumie pod princípom partnerstva a zadefinovať, aké organizácie, inštitúcie, prípadne jednotlivci sú vnímaní ako partneri t. j. zainteresovaní aktéri, ktorí vstupujú do tvorby dokumentov pri uplatnení partnerstva. Zakotviť status účastníka konania (podľa správneho poriadku) pre partnerov (príp. sociálno-ekonomických partnerov) vo vzťahu k tvorbe, implementácii a aktualizácii rozvojových plánov a koncepcií regionálnej samosprávy. Súčasne v zákone zadefinovať pojem konflikt záujmov a procedúry jeho minimalizácie. Zákon bude pripravovaný a prerokovaný s relevantnými partnermi v dostatočnom časovom predstihu.
17. Pri príprave, implementácii a aktualizácii regionálneho operačného programu (ROP) dôsledne uplatňovať princíp partnerstva vo vzťahu k zapájaniu predstaviteľov MNO. Poskytovať všetky relevantné informácie o procese a obsahu prípravy, implementácie, aktualizácie a hodnotenia ROP socioekonomickým partnerom, v pracovných skupinách (napr. monitorovacím výbore) zabezpečiť vyvážené zastúpenie jednotlivých sektorov a dostatočné zastúpenie zástupcov občianskych organizácií, ktorí budú nominovaní transparentným a jednoznačným mechanizmom a jednoznačným zadefinovaním kompetencií pracovnej skupiny.

18. Pripraviť a schváliť legislatívnu úpravu inštitucionalizácie spolupráce a partnerstva na úrovni samosprávnych krajov, t. j. regionálnej úrovni napríklad formou konzultatívneho regionálneho orgánu (napr. platformy, grémia), ktorý by plnil koordinačnú funkciu regionálnej politiky.¹⁴ Orgán by bol zložený zo zástupcov regionálnej samosprávy, miest a obcí, zástupcov regionálnej štátnej správy, inštitúcií akademického, súkromného a tretieho sektora.

2. Podpora aktívnych občanov a otvorené vládnutie

2.1. Dôvody pre podporu aktívnych občanov a otvoreného vládnutia

Sociálny kapitál predstavuje siete vzťahov založené na vzájomnej dôvere, spolupráci a reciprocite, a to medzi ľuďmi, ktorí nie sú rodinne ani klanovo zviazaní. Sociálny kapitál (premostujúci) má pozitívny vplyv na ekonomický rozvoj a budovanie politickej kultúry postavenej na dôvere a spolupráci (Putnam, 1993, 2000). Vďaka svojpomoci a vzájomnej pomoci (a reciprocite) na miestnej úrovni môže byť časť potrieb občanov uspokojená cez susedskú pomoc, bez zasahovania a financovania štátu alebo s vynaložením výrazne nižších nákladov ako štát musí vynakladať v prípade chýbajúcej siete aktívnych občanov a dobrovoľníkov. Z tohto dôvodu považujeme za dôležité verejne vyzdvihovať a oceňovať svojpomocné a dobrovoľnícke aktivity, ako aj zabezpečiť financovanie neziskových organizácií, ktoré vytvárajú organizačno-vzdelávacie a podporné zázemie pre občianske a dobrovoľnícke aktivity.

V roku 2011 bol Národnou radou Slovenskej republiky prijatý zákon č. 406/2011 Z. z. o dobrovoľníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý zadefinoval základný legislatívny rámec pre fungovanie dobrovoľníckych aktivít na Slovensku. Význam svojpomocných a dobrovoľníckych aktivít narastá v čase ekonomickej krízy, kedy sa mnohé domácnosti dostávajú do situácie, keď si predtým kupované služby viac nemôžu dovoliť (voľnočasové aktivity pre deti, domáca starostlivosť alebo aj pomoc v domácnosti pre seniorov a ľudí s zdravotným postihnutím, pomoc pre viacčlenné rodiny, krízové linky, atď.). V čase krízy môžu občania veľmi oceniť neziskové organizácie a dobrovoľnícke centrá, ktoré im sprostredkujú pomoc dobrovoľníkov.

V septembri 2011 sa Slovensko stalo súčasťou medzinárodnej iniciatívy Partnerstva pre otvorené vládnutie, čím sa prihlásilo k zámerom iniciatívy v oblasti zlepšovania vládnutia a spravovania vecí verejných zvyšovaním transparentnosti verejnej správy, jej efektivity a zodpovednosti, ako aj vytváraním príležitostí pre občanov participovať na vládnutí.

Súčasťou dobre spravovanej spoločnosti a otvoreného vládnutia sú aj fungujúce mechanizmy participácie verejnosti na správe vecí verejných. Základné mechanizmy slobodného prístupu občanov k informáciám, ako aj niektoré nástroje participácie verejnosti na rozhodovaní, máme na Slovensku prijaté v legislatíve alebo v medzinárodných dohovoroch (napr. zákon o slobodnom prístupe k informáciám, zákon o posudzovaní vplyvov

¹⁴ Takéto partnerské rady s patričnými právomocami fungujú úspešne napríklad v Nórsku, ale aj v iných krajinách.

na životné prostredie, podpísaný Aarhuský dohovor, inštitút hromadnej pripomienky, princíp partnerstva pri programovaní a monitorovaní štrukturálnych fondov), avšak do budúcnosti je podstatné, aby tieto mechanizmy boli nielen udržané a reálne uplatňované, ale na základe skúseností upravované v duchu zlepšovania prístupu občanov k informáciám a ich väčšieho zapájania do rozhodovania o verejných otázkach. Príkladom participácie verejnosti je aj štruktúrovaný dialóg, ktorý predstavuje osobitnú formu aktivizácie a zapájania verejnosti do verejných konzultácií politík vytváraných na úrovni Európskej únie. Táto metodika môže mať význam v skupine mladých ľudí a lokálne pôsobiacich MNO, sieťovanie ktorých môže následne viesť ku konzistentnejšiemu prenosu v dialógu tvorených odporúčaní pre tvorbu verejných politík.

Ďalšou súčasťou dobre spravovanej spoločnosti je legislatívne prostredie umožňujúce nezávislú a slobodnú občiansku spoločnosť. Aj v tejto oblasti máme základné právne predpisy prijaté (možno s výnimkou podpory darcovstva), avšak potreby občanov a neziskových organizácií sa ďalej vyvíjajú a preto je potrebné priebežne mapovať, ako existujúca legislatíva napĺňa požiadavky vytvárania prostredia pre slobodnú občiansku spoločnosť. Tam, kde vznikajú nové podnety na zmenu legislatívy, je potrebné o nich rokovať a hľadať nové rámce dohody. To platí aj o vytváraní podmienok pre organizácie, s ktorými štát a verejná správa neplánuje spolupracovať, ale pre spoločnosť sú kľúčovo dôležité (napr. organizácie zamerané na stráženie demokracie).

Kontrolná funkcia takýchto organizácií občianskej spoločnosti môže prispievať k tvorbe efektívnejších politík, k lepšiemu hospodáreniu štátu, ako aj k uplatňovaniu lepších investícií do rozvoja spoločnosti a je prirodzenou súčasťou zvyšovania transparentnosti vládnutia. Preventívne opatrenia, ktoré v minulosti prijali vďaka MNO, ušetrili štátu a samosprávnym orgánom vysoké sumy. Napokon, experti pripomenuli aj budovanie sociálneho kapitálu na pôde MNO.

2.2. Dlhodobé ciele pre podporu aktívnych občanov a otvorené vládnutie

V oblastiach a témach, v ktorých sú občania a MNO aktívni sú dlhodobými cieľmi pre štát:

- posilňovať legislatívu prípadne vytvárať nové mechanizmy, ktoré umožňujú slobodný prístup k informáciám, prístupnosť informácií pre osoby so zdravotným postihnutím deťom, mladým ľuďom a seniorom, účasť verejnosti na rozhodovaní, ako aj rôzne formy združovania sa občanov a slobodné a nezávislé pôsobenie občianskej spoločnosti,
- vytvárať podmienky pre financovanie aktivít občanov, ktoré posilňujú (premostňujúci) sociálny kapitál, ako z verejných, tak aj zo súkromných zdrojov,
- vytvárať podmienky pre vznik a prijímanie nezávislej spätnej väzby pre činnosť verejných inštitúcií.

2.3. Prioritné opatrenia v oblasti podpory aktívnych občanov a otvoreného vládnutia

1. Na základe súčasných analýz zmapovať uplatňovanie existujúcej legislatívy a mechanizmov zabezpečujúcich slobodný prístup k informáciám (zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov), prístupnosť informácií pre osoby so zdravotným postihnutím a seniorov (zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení

niektorých zákonov a Výnos Ministerstva financií č. 312/2010 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy) ako aj pre deti a mladých ľudí a účasť verejnosti na rozhodovaní (napr. zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov, uplatňovanie Aarhuského dohovoru). Vypracovať nové analýzy v prípade nedostatočného zmapovania uvedených problematik a urobiť medzinárodné porovnanie. Navrhnuť opatrenia, ktoré zabezpečia uplatňovanie už platných legislatívnych úprav a navrhnuť ich prípadne zmeny na základe požiadaviek EÚ. V prípade potreby navrhnuť legislatívne zmeny, ktoré umožnia priame zapojenie občanov do rozhodovania verejnej správy a využitie moderných technológií pri prístupe k informáciám. Zabezpečiť nezávislé pravidelné monitorovanie a hodnotenie uplatňovania týchto mechanizmov a zákonov (nezávislé ročné správy o uplatňovaní prístupu k informáciám a participácie, pripravované MNO a výskumnými a akademickými inštitúciami) a na základe odporúčaní z hodnotenia upravovať mechanizmy, prípadne zákony.

2. Zmapovať potreby občanov a neziskových organizácií vo vzťahu k legislatíve týkajúcej sa zakladania a fungovania rôznych typov MNO, účasti verejnosti na rozhodovaní, dobrovoľníctva a darcovstva. Na základe zmapovaných potrieb navrhnuť novely existujúcich zákonov alebo návrh nových zákonov. Vyhodnotiť a v prípade potreby navrhnuť riešenia, ktoré budú viesť k zefektívneniu fungovania registrov MNO.
3. Posilniť existujúce nástroje (komisie, poradné rady) a vytvoriť nové mechanizmy a nástroje (napr. participatívny rozpočet, okrúhle stoly, dialóg o stratégii, občianske poroty, plánovacie bunky, vyjednávanie a mediácia regulácie) umožňujúce účasť občanov a MNO na rozhodovacích procesoch a tvorbe verejných politík. Prijatť interné pravidlá a kódexy verejných inštitúcií zabezpečujúce využitie mechanizmov a nástrojov participácie pri rozhodovaní a vytvoriť spôsob financovania participatívnych procesov umožňujúci aj financovanie účasti zástupcov MNO v pracovných a expertných skupinách.
4. V štrukturálnych fondoch a dotačných mechanizmoch rezortov zmapovať možnosti a vytvoriť priestor (najmä upravením administratívnych požiadaviek a finančných rámcov) na vznik programov so zníženým prahom umožňujúcim udeľovanie malých grantov malým a začínajúcim neziskovým organizáciám a neformálnym neregistrovaným občianskym iniciatívam (len z dotačných mechanizmov rezortov). Pod malými grantmi rozumieme podporu v rozsahu 500€ až 5000€. Súčasťou novovytvorených programov bude vzdelávacia podpora pre neformálne iniciatívy a začínajúce organizácie súvisiaca so zameraním programu. Možným nástrojom sú blokované granty pre sprostredkovateľské nadácie, ktoré dokážu manažovať takéto programy na úrovni neformálnych iniciatív. Vznik takýchto programov je potrebné podporovať najmä na regionálnej a miestnej úrovni prostredníctvom inštitucionálnej podpory a podpory grantových programov komunitných nadácií.
5. Navrhnuť a zrealizovať program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier. Súčasťou programu bude podpora vytvorenia infraštruktúry pre dobrovoľníctvo, financovanie inštitucionálnej podpory dobrovoľníckych centier a jeho zakotvenie v legislatíve, vytvorenie národnej ceny pre dobrovoľníkov roku (podľa špecifických kategórií) a vzdelávanie pracovníkov samosprávy o úlohe dobrovoľníctva a možných spôsoboch využitia dobrovoľníkov a dobrovoľníckych MNO pri realizácii verejnej služby.

6. Navrhnuť a zrealizovať (najmä v spolupráci s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, Platformou dobrovoľníckych centier a organizácií, Radou mládeže Slovenska, Výborom pre MNO, ZMOS, Úniou miest Slovenska a Združením SK-8) dobrovoľnícky program zameraný na mládež. Súčasťou programu bude dobrovoľnícka služba pre mládež, na ktorej spolupracujú MNO, samosprávy, stredné a vysoké školy, ako aj vzdelávacie bloky v rámci vyučovania na základných a stredných školách.
7. Dobrovoľnícka činnosť je súčasťou pracovnej sily v Európe a vo svete. Štatistické merania v iných krajinách poskytujú údaje, ktoré poukazujú na to, že dobrovoľníci významne prispievajú k tvorbe HDP. V Slovenskej republike zatiaľ neexistuje spoľahlivý systém zisťovania šírky, charakteru a ekonomickej sily dobrovoľníckej činnosti. Dobrovoľníctvo tak na Slovensku zostáva nedocenené. Medzinárodná organizácia práce (International Labour Organisation) vytvorila metodiku zbierania údajov o dobrovoľníckej práci, vrátane manuálu (Manuál na meranie dobrovoľníckej práce) pre vyhodnocovanie ekonomickej hodnoty dobrovoľníctva. Preto je potrebné navrhnuť spôsob ako bude možné chýbajúce údaje na Slovensku doplniť.
8. Navrhnuť a vytvoriť nezávislý finančný mechanizmus¹⁵ na podporu mimovládnych neziskových organizácií a aktivít zameraných na obhajobu verejného záujmu (občiansku advokáciu) a stráženie demokracie (watchdogové organizácie a aktivity) ktoré poskytujú spätnú väzbu verejnej správe a plnia kontrolnú funkciu.
9. Zabezpečiť pokračovanie financovania MNO prostredníctvom mechanizmu daňovej asignácie fyzických osôb a právnických osôb ako modelu, ktorý zabezpečuje vysokú mieru nezávislosti a transparentnosti rozhodovania o pridelení verejných prostriedkov. Posilňovať opatrenia zvyšujúce informovanosť darcov o príjemcoch asignácie, ako aj o využití prostriedkov získaných z asignácie a zvyšovať transparentnosť využitia prostriedkov, ktoré asignovali právnické osoby.
10. Preskúmať možnosti a prijať legislatívne nástroje na podporu individuálneho darčovstva napríklad vytvorením nových platobných nástrojov ako sú inkaso (Direct debit), trvalý príkaz na úhradu, pravidelné (rekurentné) mobilné platby a pravidelné (rekurentné) kartové platby pre individuálnych darcov.

3. Podpora verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti

3.1. Dôvody pre podporu verejnej diskusie

V mnohých závažných verejných otázkach v súčasnosti neexistuje verejná diskusia, hľadanie možných riešení verejných problémov je obmedzené na elity a skupiny profesionálne sa venujúce riešeným témam. Dôsledkom je malé porozumenie verejnosti rozhodnutiam, ktoré prijímajú politici a verejná správa, nezriedka aj preferovanie riešení, ktoré prinášajú krátkodobo pozitívny efekt, avšak dlhodobo sú nevýhodné. Občanom súčasne chýba porozumenie dilemám, ktoré pri rozhodovaní politici musia riešiť.

¹⁵ Pod nezávislým finančným mechanizmom rozumieme iný spôsob financovania ako sú dotačné schémy, alebo využívanie prostriedkov zo štátneho rozpočtu.

Chýba prepojenie výskumnej a akademickej pôdy na verejnú diskusiu, čoho dôsledkom môže byť chýbajúca podpora verejnosti pri uplatňovaní výsledkov výskumu do praxe. Z tohto dôvodu bol v rokoch 2005 – 2006 Európskej únii realizovaný pilotný projekt zameraný na diskusiu verejnosti o výsledkoch výskumu mozgu formou deliberácie.¹⁶

V zahraničí je veľmi silný trend podpory občianskej deliberácie a konzultovania rozhodnutí s občanmi, a to najmä na miestnej a regionálnej úrovni, ale aj národnej a celoeurópskej.

Pre podporu kvalitnej verejnej diskusie sú okrem verejných fór umožňujúcich diskusiu potrebné aj výskumné organizácie, a to okrem štátom financovaných výskumných organizácií aj nezávislé výskumné organizácie (think tanks), ktoré formulujú nové obsahové rámce pre diskusiu, alternatívne prístupy pre verejné politiky a súčasne mapujú verejnú mienku.

3.2. Prevládajúce podoby verejnej diskusie

V súčasnosti verejnú diskusiu stimulujú najmä médiá a žiaľ, ani verejnoprospešné médiá nemajú vyprofilované publicistické a diskusné relácie zamerané na podporu diskusie o závažných spoločenských témach pre rôzne skupiny občanov Slovenska.

Diskusiu podporujú aj niektoré neziskové organizácie (napr. Slovenská debatná asociácia) alebo projekty zamerané na diskusiu zainteresovaných aktérov a občanov (napr. Konzultácie s občanmi Európy 2007 a 2009 a Grémium európskych občanov 2007, Národný konvent o Európskej únii (2004 – 2006), ale aj verejná diskusia o budúcnosti PKO v Bratislave 2011) o dôležitých témach, ktoré ovplyvnia ich budúcnosť.

3.3. Dlhodobé ciele pre podporu verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti

V oblastiach a témach, v ktorých verejná správa pripravuje alebo zvažuje závažné rozhodnutia alebo nové verejné politiky, sú dlhodobými cieľmi:

- vytvoriť nástroje na podporu občiansko-vzdelávacích a diskusných programov, ktoré prehlbujú porozumenie občanov v týchto témach dôležitých pre Slovensko a umožňujú diskutovanie alternatív prístupov a rozhodnutí (deliberáciu),
- zabezpečiť zvyšovanie povedomia verejnosti o existujúcich možnostiach participácie občanov na príprave verejných politík, legislatívy, stratégií a podobne,
- posilniť prítomnosť aktivít MNO a zdôvodňujúcej diskusie (deliberácie) vo verejnoprávnych médiách.

Súčasne je dlhodobým cieľom posilniť vo vzdelávaní detí a mládeže témy občianskych cností, patriotizmu, princípov fungovania demokratického politického systému, európskeho občianstva a úlohy občianskej spoločnosti v demokratických krajinách.¹⁷

¹⁶ www.meetingmindseurope.org

¹⁷ Rôzne modely verejnej diskusie a zapájania zainteresovaných aktérov a verejnosti do tvorby verejných politík, ktoré je možné využiť pri vedení verejnej diskusie sú spracované napr. v J. Gastil &

3.4. Prioritné témy v oblasti podpory verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti

1. V štrukturálnych fondoch a dotačných mechanizmoch jednotlivých rezortov (prioritne, ale nie len, MŠVVaŠ SR, ÚV, MZV SR, MDVRR SR, MPSVR SR, MPRV SR, MZ SR) vytvoriť priestor pre podporu:
 - 1a) občiansko-vzdelávacích a diskusných programov pre rôzne cieľové skupiny (napr. debatané kluby študentov, organizovanie miestnych a regionálnych diskusií o budúcnosti obce/mesta/regiónu zameraných na kultivovanie verejných diskurzov k aktuálnym témam ako sú menšinové otázky, ľudsko-právne otázky).
 - 1b) zistenia informovaného názoru verejnosti (deliberačné fóra a deliberačný výskum) v témach, v ktorých sa pripravuje rozhodnutie (napr. o postoji občanov Slovenska k Európskemu mechanizmu pre stabilitu alebo k podobe reformy v zdravotníctve).
 - 1c) v roku 2012 podporovať verejnú diskusiu na témy súvisiace s Európskym rokom aktívneho starnutia a solidarity medzi generáciami a v roku 2013 s Európskym rokom občanov a v ďalších rokoch podporovať verejnú diskusiu v témach vybraných Európskou komisiou, prípadne rozšíriť o ďalšie európske témy dôležité pre slovenskú spoločnosť.
2. Navrhnuť a zrealizovať program zameraný na podporu verejnej diskusie a sociálnych kampaní v témach dôležitých pre slovenskú spoločnosť. Okrem rôznorodých diskusných aktivít zameraných na špecifické cieľové skupiny (napr. študentov, občanov v regiónoch Slovenska, zainteresovanú verejnosť, expertov, novinárov) bude program podporovať aj výskumné aktivity (napr. prieskumy verejnej mienky, alebo deliberačný prieskum) a mediálne aktivity. Program bude podporovať spoluprácu výskumných a akademických inštitúcií, MNO a verejnoprávných médií. Program podporí verejnú diskusiu tém ako sú úloha MNO v spoločnosti, spôsoby zabezpečovania verejných služieb na Slovensku, definovanie verejnoprospešných činností a ďalšie.
3. Zabezpečiť prítomnosť diskusie vo verejnoprávných médiách o témach verejného záujmu. Vytvoriť spoluprácu medzi splnomocnencom vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a RTVS, ktorej cieľom bude dosiahnutie systematického mapovania významných tém a iniciatív občianskej spoločnosti a zabezpečenie prítomnosti širokého spektra MNO pôsobiacich na Slovensku vo verejnoprávných médiách.
4. Posilniť témy občianskych cností, patriotizmu, princípov fungovania demokratického politického systému, európskeho občianstva, demokratického občianstva, zodpovednej slobody, občianskej participácie a kultúry mieru zosobnenej v koncepcii ľudských práv a úlohy občianskej spoločnosti v demokratických krajinách v kurikulumoch pre základné a stredné školy.
5. Navrhnuť a zrealizovať program na podporu výskumných aktivít týkajúcich sa stavu občianskej spoločnosti na Slovensku, ako sú napríklad financovanie MNO, občianska

P. Levine (Eds.) (2005), *The deliberative democracy handbook: Strategies for effective civic engagement in the twenty-first century*. San Francisco: Jossey-Bass, alebo v publikácii OECD (2001), *Citizens as partners: Information, consultation, and public participation in policy-making*.

participácia, vzťah štátu a tretieho sektora, trendy dobrovoľníctva, trendy individuálneho a firemného darčovstva, firemné darčovstvo, dopady daňovej asignácie fyzických osôb a právnických osôb. Medzi prvé úlohy patrí aj zmapovanie súčasného stavu a trendov týkajúcich sa cirkví a náboženských spoločností ako súčasti občianskej spoločnosti na Slovensku. Súčasťou programu bude pravidelné vyhodnocovanie sociálnych, ekonomických dopadov a dopadov na politickú kultúru programov realizovaných v rámci implementácie Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku, s cieľom porozumieť, aké predpokladané a nepredpokladané efekty programy dosahujú, a ktoré prístupy sú najefektívnejšie. V programe posilňovať spoluprácu MNO a nezávislých think tankov s akademickými inštitúciami a štátom financovanými výskumnými inštitúciami (napr. SAV) vytváraním spoločných výskumno-vzdelávacích programov.

4. Implementácia a kontrola realizácie opatrení koncepcie

Súčasťou *Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku* je aj *Akčný plán na roky 2012 a 2013*. V Akčnom pláne je stanovená zodpovednosť za jednotlivé úlohy. Plnenie úloh vyplývajúcich z Akčného plánu bude kontrolované v ročných intervaloch. Správu o plnení Akčného plánu pripraví splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, táto bude prerokovaná na Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a vo Výbore pre MNO a predložená na schválenie vláde SR.

V polovici roku 2013 začne Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti pripravovať návrh Akčného plánu na roky 2014 – 2015, ktorý bude prediskutovaný s kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti a verejnosťou (napr. prostredníctvom regionálnych stretnutí), prerokovaný na Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a vo Výbore pre MNO a do konca roku 2013 schválený vládou SR. Zameranie akčného plánu na roky 2014 až 2015 bude rozšírené o opatrenia týkajúce sa cirkví a náboženských spoločností.

Akčný plán 2012 – 2013

1. Účasť MNO na plnení úloh verejnej správy a zadefinovanie oblastí spolupráce

Národná úroveň:

1. Jednotliví ministri pripravia a predstavia stanovisko, resp. deklaráciu vo vzťahu k tematickým/obsahovým oblastiam a formám účasti MNO na plnení úloh rezortu.¹⁸ Stanovisko bude obsahovať najmä témy a formy zapojenia MNO do:

- prípravy zákonov a podzákonných noriem v danom funkčnom období,
- prípravy strategických a koncepčných dokumentov,
- hodnotenia výsledkov rezortu a plnenia záväzkov vyplývajúcich z medzinárodných dohôd a národných programov,
- určenia priorít a mechanizmov (vrátane hodnotenia) dotačnej politiky rezortu na dané obdobie a okruhu ich prijímateľov, osobitne vo vzťahu k MNO,
- programovania, plánovania, implementácie a monitorovania rozvojových fondov, ktoré spravuje príslušný rezort,
- spôsobov a foriem komunikácie, ktoré bude rezort využívať pri informovaní MNO, ako aj pripravenosť ministerstva k dialógu ako s platformami MNO, tak aj s iniciatívami, ktoré sa sformujú k aktuálnym témam,
- výskumu, analýz a pilotných projektov v danom rezorte.

Uvedená deklarácia bude vnímaná ako prvý krok, ktorý umožní dlhodobejšie nastavenie vzájomných vzťahov. Cieľom tohto opatrenia by v budúcnosti mohla byť dlhodobá stratégia zapojenia MNO do spolupráce s daným rezortom, ktorá sa stane stabilnou súčasťou deklarácie. Ďalšou časťou deklarácie môže byť pomenovanie nových, inovatívnych možností spolupráce, ktoré umožnia rozšírenie a skvalitnenie vzájomných vzťahov.

Zodpovední: ministri vlády SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: apríl 2013

2. Vláda po konzultáciách s kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti¹⁹ na základe deklarácií vypracovanými jednotlivými ministerstvami schváli *Memorandum*

¹⁸ V situácii aká je napr. na Ministerstve zahraničných vecí SR, kde existuje „*Memorandum o porozumení medzi Ministerstvom zahraničných vecí SR a Platformou mimovládnych rozvojových organizácií*“, sa toto memorandum len doplní o chýbajúce aspekty.

o porozumení. V memorande pomenuje východiskové hodnoty a postoje vo vzťahu k občianskej spoločnosti a participácii, princípy vzťahu s organizovanými iniciatívami i rôznymi typmi mimovládnych neziskových organizácií a pomenuje oblasti spolupráce s MNO. Súčasťou Memoranda bude aj zámer vytvorenia stálej platformy pre dialóg medzi štátom a občianskou spoločnosťou, ktorá by okrem dialógu s MNO vytvárala príležitosti pre verejnú diskusiu o závažných otázkach spoločnosti, podporu aktívnych občanov a posilňovanie občianskeho kapitálu.

Zodpovední: ministri vlády SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

3. V dialógu s MNO²⁰ vyhodnotiť transparentnosť, efektívnosť a dopady fungovania dotačných programov rezortov, v ktorých sú oprávnenými žiadateľmi MNO, navrhnúť a realizovať úpravy a prípadne zmeny. Súčasne, v prípade, že neexistuje, vytvoriť mechanizmus pravidelného hodnotenia (evaluácie) efektivity, transparentnosti a dopadov dotačného programu.

Zodpovední: ministri vlády SR a predsedovia ostatných ústredných orgánov štátnej správy, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: september 2013

4. V dialógu s predstaviteľmi MNO²¹ identifikovať jednu verejnú politiku²² mimo originálnej pôsobnosti územnej samosprávy, na ktorej návrhu a implementácii budú spolupracovať ministerstvo a platforma MNO pôsobiaca v danej téme. Vytvoriť pracovnú skupinu z predstaviteľov ministerstva, predstaviteľov platformy a MNO, expertov a ďalších

¹⁹ Pod kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti rozumieme jednotlivcov a organizácie, ktorí dlhodobo pôsobia v občianskej spoločnosti, a to buď prácou v MNO, alebo ako občianski aktivisti, väčšinu sú spojení s konkrétnou témou, v ktorej verejne vystupujú a ovplyvňujú širšie skupiny v občianskej spoločnosti. Medzi kľúčových aktérov patria aj strešné, sieťové, reprezentatívne a koordinačné organizácie a platformy. Výber kľúčových aktérov sa líši podľa diskutovanej témy, výber konkrétnych predstaviteľov musí zabezpečovať zastúpenie rôznorodých názorových prúdov v diskutovanej téme. Identifikovanie kľúčových aktérov odporúčame konzultovať s Radou pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Výborom pre mimovládne neziskové organizácie.

²⁰ V prípade záujmu ďalších skupín oprávnených žiadateľov odporúčame včleniť aj zástupcov týchto skupín do procesu hodnotenia dotačného programu.

²¹ Dialóg je možné začať v rezortoch, v ktorých existuje platforma MNO, resp. strešnou/strešnými organizáciami. Celý proces dialógu je nevyhnutné udržať otvorený pre vstup a zapojenie sa ďalších zástupcov MNO, ktoré pôsobia v danej téme/oblasti.

²² Pod pojmom verejná politika rozumieme napr. legislatívny zámer, zámer reformy, koncepciu, stratégiu a program, t. j. koncepčno-strategický materiál, ktorý má dlhodobý dopad na zainteresovaných aktérov (v tomto prípade najmä MNO) a občanov.

zainteresovaných aktérov, ktorej úlohou bude návrh verejnej politiky. Na jednej verejnej politike zrealizovať spoluprácu rezortu a MNO pri formulovaní jej zamerania, priorít, cieľových skupín a nástrojov/opatrení.

Zodpovední: MPSVR SR, MŽP SR, MZV SR, MŠVVaŠ SR, MK SR, MZ SR, MDVRR SR, podpredseda vlády pre ľudské práva a menšiny, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2013

5. Pripraviť analýzu kompetencií územnej samosprávy vrátane ich finančného zabezpečenia s odporúčaním pravidiel pre poskytovanie verejných služieb (ako napr. rovnosť všetkých typov organizácií v prípade totožného napĺňania cieľov a štandardov, viaczdrojové financovanie, atď.)

Zodpovední: Úrad vlády, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2013

6. Priebežne mapovať mechanizmy spolupráce medzi verejnou správou a MNO a ich foriem financovania. Systematicky vyhodnocovať jednotlivé mechanizmy spolupráce vrátane spôsobu ich financovania (sociálne a ekonomické efekty, výhody a nevýhody v porovnaní s plánovanými cieľmi, ako aj neočakávané dopady) ako aj spôsoby financovania MNO.

Zodpovedný: Splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2013

7. V procese programovania, monitorovania a hodnotenia štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu, Finančného mechanizmu EHP a Švajčiarskeho finančného mechanizmu, Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka, Európskeho fondu námorného a rybného hospodárstva reálne uplatňovať princíp partnerstva, t.j. poskytovať všetky relevantné informácie o procese a obsahu programovania, monitorovania a hodnotenia verejnosti a pri strategických rozhodnutiach poskytovať aspoň 10-dňový časový rámec na pripomienkovanie MNO a verejnosťou. Vo všetkých orgánoch vytváraných na základe princípu partnerstva (napr. poradných radách, výboroch a pracovných skupinách) zabezpečiť dostatočné zastúpenie zástupcov MNO. Zástupcovia MNO budú nominovaní Radou vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a Výborom pre mimovládne neziskové organizácie (podľa tematickej príslušnosti) transparentným a jednoznačným mechanizmom so zohľadnením kritéria kompetentnosti zástupcov MNO vo vzťahu k tematickému zameraniu poradného orgánu.

Zodpovední: MDVRR SR, MPSVR SR, MŽP SR, MŠVVaŠ SR, MZV SR, MF SR, MPRV SR, MH SR, MK SR, MZ SR, podpredseda vlády SR pre ľudské práva a menšiny, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2012

8. Vytvoriť medzirezortnú komisiu, ktorou úlohou bude vylúčiť duplicitu financovania z verejných prostriedkov štrukturálnych fondov, Nórskeho finančného mechanizmu, Finančného mechanizmu EHP a Švajčiarskeho finančného mechanizmu ako aj dotácií a vypracovať opatrenia pre odstránenie nedostatkov. Ďalšou úlohou komisie bude koordinácia a výmena informácií medzi všetkými programami poskytujúcimi dotácie.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

9. Navrhnuť a zrealizovať program podpory partnerov štátu, t. j. platforiem, strešných či koordinačných organizácií MNO, alebo ad hoc koalícií, ktoré v dialógu so štátom môžu zastupovať názory širšej skupiny MNO, a to na základe tematického zamerania alebo geografického pôsobenia.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2012

Regionálna úroveň:

10. Pripraviť novelizáciu zákona o podpore regionálneho rozvoja (zákon č. 539/2008 Z. z.) v oblasti procesu tvorby dokumentov (napr. PHSR), a to doplnením podrobnejších pravidiel zapájania zainteresovaných aktérov a verejnosti do ich tvorby a aktualizácie. Presnejšie zadefinovať, čo sa rozumie pod princípom partnerstva a zadefinovať, aké organizácie, inštitúcie, prípadne jednotlivci sú vnímaní ako sociálno-ekonomickí partneri t. j. zainteresovaní aktéri, ktorí vstupujú do tvorby dokumentov pri uplatnení partnerstva. Zakotviť status účastníka konania (podľa správneho poriadku) pre partnerov (príp. sociálno-ekonomických partnerov) vo vzťahu k tvorbe, implementácii a aktualizácii rozvojových plánov a koncepcií regionálnej samosprávy. Súčasne v zákone zadefinovať pojem konflikt záujmov a procedúry jeho minimalizácie. Zákon bude pripravovaný a prerokovaný s relevantnými partnermi v dostatočnom časovom predstihu.

Zodpovední: MDVRR SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

11. Uplatniť princíp partnerstva pri príprave, implementácii a aktualizácii regionálneho operačného programu (ROP) vo vzťahu k zapájaniu predstaviteľov MNO a ďalších socioekonomických partnerov a v pracovných skupinách (napr. monitorovacom výbore) zabezpečiť vyvážené zastúpenie jednotlivých sektorov a občianskych organizácií, ktorí budú nominovaní transparentným a jednoznačným mechanizmom.

Zodpovední: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2013

2. Podpora aktívnych občanov a otvorené vládnutie

1. Na základe súčasných analýz zmapovať uplatňovanie existujúcej legislatívy a mechanizmov zabezpečujúcich slobodný prístup k informáciám (zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov), prístupnosť informácií pre osoby so zdravotným postihnutím a seniorov (zákon č. 275/2006 Z. z. o informačných systémoch verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov a Výnos Ministerstva financií č. 312/2010 o štandardoch pre informačné systémy verejnej správy) ako aj pre deti a mladých ľudí a účasť verejnosti na rozhodovaní (napr. zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov, uplatňovanie Aarhuského dohovoru). Vypracovať nové analýzy v prípade nedostatočného zmapovania uvedených problematik a urobiť medzinárodné porovnanie. Navrhnuť opatrenia, ktoré zabezpečia uplatňovanie už platných legislatívnych úprav a navrhnuť ich prípadne zmeny na základe požiadaviek EÚ. V prípade potreby navrhnuť legislatívne zmeny, ktoré umožnia priame zapojenie občanov do rozhodovania verejnej správy a využitie moderných technológií pri prístupe k informáciám.

Zodpovední: Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo financií SR, Ministerstvo životného prostredia SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti,

Termín: december 2012

2. Zmapovať potreby občanov a neziskových organizácií vo vzťahu k legislatíve týkajúcej sa zakladania a fungovania rôznych typov MNO, účasti verejnosti na rozhodovaní, dobrovoľníctva a darcovstva. Na základe zmapovaných potrieb navrhnuť novely existujúcich zákonov alebo návrhy nových zákonov.

Zodpovední: Ministerstvo vnútra SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

3. Vyhodnotiť a v prípade potreby navrhnuť riešenia, ktoré budú viesť k zefektívneniu fungovania registrov MNO.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: júl 2013

4. V štrukturálnych fondoch a dotačných mechanizmoch rezortov zmapovať možnosti a vytvoriť priestor (najmä upravením administratívnych požiadaviek a finančných rámcov) na vznik programov so zníženým prahom umožňujúcim udeľovanie malých grantov malým a začínajúcim mimovládnym organizáciám prípadne neformálnym alebo neregistrovaným občianskym iniciatívam (len z dotačných mechanizmov rezortov) prostredníctvom blokových grantov pre sprostredkovateľské, alebo komunitné nadácie.

Zodpovední: MDVRR SR, MPSVR SR, MŽP SR, MŠVVaŠ SR, MZV SR, MF SR, MPRV SR, MH SR, MK SR, podpredseda vlády SR pre ľudské práva a menšiny, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

5. Navrhnuť a implementovať Program podpory dobrovoľníctva a dobrovoľníckych centier.

Zodpovední: Ministerstvo vnútra SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

6. Navrhnuť nezávislý finančný mechanizmus na podporu mimovládnych neziskových organizácií a aktivít zameraných na obhajobu verejného záujmu (občiansku advokáciu) a stráženie demokracie (watchdogové organizácie a aktivity), ktoré poskytujú spätnú väzbu verejnej správe a plnia kontrolnú funkciu.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

7. Zabezpečiť pokračovanie financovania MNO prostredníctvom mechanizmu daňovej asignácie fyzických osôb a právnických osôb ako modelu, ktorý zabezpečuje vysokú mieru nezávislosti a transparentnosti rozhodovania o pridelení verejných prostriedkov. Posilňovať opatrenia zvyšujúce informovanosť darcov o príjemcoch asignácie, ako aj o využití prostriedkov získaných z asignácie a zvyšovať transparentnosť využitia prostriedkov asignovaných právnickými osobami.

Zodpovední: Ministerstvo financií SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

8. Zmapovať možnosti a prijať legislatívne nástroje na podporu individuálneho darčovstva.

Zodpovední: Ministerstvo financií SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2012

3. Podpora verejnej diskusie o závažných otázkach spoločnosti

1. Navrhnuť program zameraný na podporu verejnej diskusie a sociálnych kampaní v témach kľúčových pre slovenskú spoločnosť.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: jún 2013

2. Vytvoriť spoluprácu medzi splnomocnencom vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti a RTVS, ktorej cieľom bude dosiahnutie systematického mapovania významných tém a iniciatív občianskej spoločnosti a zabezpečenie prítomnosti širokého spektra MNO pôsobiacich na Slovensku vo verejnoprávných médiách.

Zodpovedný: Splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2012

3. Navrhnuť program na podporu výskumných aktivít týkajúcich sa stavu občianskej spoločnosti na Slovensku. Medzi prvé úlohy patrí aj zmapovanie súčasného stavu a trendov týkajúcich sa cirkví a náboženských spoločností ako súčasti občianskej spoločnosti na Slovensku.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre ROS

Termín: jún 2013

4. Kontrola plnenia Akčného plánu 2012-13

1. Realizovať pravidelné ročné hodnotenie a kontrolu realizácie Akčného plánu a vypracovať správu. Výsledky hodnotenia plnenia Akčného plánu splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti predloží, po prerokovaní na Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a vo Výbore pre MNO, vláde SR.

Zodpovedný: ministri vlády SR, splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: každoročne k 31.12.

2. Vypracovať v spolupráci s kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti, prerokovať na Rade vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a vo Výbore pre MNO a predložiť vláde SR návrh Akčného plánu na roky 2014-15.

Zodpovedný: splnomocnenec vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti

Termín: december 2013

ⁱ Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011): *Štúdia súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*. http://tretisektor.gov.sk/data/files/1591_studia-sucasneho-stavu-os-na-slovensku.pdf

ⁱⁱ Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011). *Štúdia trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*. http://tretisektor.gov.sk/data/files/1539_studia-trendov-vyvoja-os-na-slovensku.pdf

ⁱⁱⁱ Dahrendorf, R. (2000). Občianská spoločnosť. In: Pongs, A.: *V jaké spoločnosti žijeme?* (str. 79 – 95). Praha: ISV nakladateľstvá.

^{iv} Diamond, L. (1994). Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation, *Journal of Democracy*, 5 (3), str. 4 – 17.

^v Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

^{vi} Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011): *Štúdia súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*.

^{vii} Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011). *Štúdia trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*.

^{viii} Kollár, M., Mesežnikov, G., Bútorá, M. (ed.) (2011). *Slovensko 2010: Správa o stave spoločnosti a demokracie a o trendoch na rok 2011*. Bratislava. IVO

^{ix} Plichtová, J. (Ed.) (2010). *Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita*. Bratislava, Veda SAV.

^x Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011). *Štúdia trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*.

^{xi} Brozmanová Gregorová, A., Matulayová, T., Mračková, A., Vavrinčíková, L., Vlašiččová, J. (2011). *Dobrovoľníctvo, keď pomoc baví a zábava pomáha*, Úrad vlády SR

^{xii} Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011). *Štúdia trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*.

^{xiii} Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (ed.) (2011). *Štúdia súčasného stavu občianskej spoločnosti na Slovensku*,.

^{xiv} Bútorá, M., Bútorová, Z., Strečanský, B., Ondrušek, D., a Mesežnikov, G. (2011). *Štúdia trendov občianskej spoločnosti na Slovensku*.

^{xv} Ibid.